

Bolesławiecka garncarnia artystyczna Kurta Randhahna – zapomniany epizod z okresu secesji

MGR ANNA BOBER-TUBAJ
MUZEUM CERAMIKI W BOLESŁAWCU

W XIX wieku bolesławieckie naczynia kamionkowe cieszyły się wielką popularnością i słynęły z dobrej jakości. Charakterystyczne dla Bolesławca były dwa rodzaje wyrobów. Obok niezdobionych, pokrytych brązowym szkliwem ziemnym naczyń, coraz większą popularność zyskiwała ceramika zdobiona dekoracją stempelkową, tj. techniką polegającą na tworzeniu wzorów w formie kólek, kropek, rybiej łuski, pawich oczek, trójkątków czy listków koniczyny – przy pomocy stempelków wykonanych z gąbki bądź gumy.

Bolesławiecka kamionka w II poł. XIX wieku

Przeważającą część bolesławieckich wyrobów stanowiły naczynia stołowe. Ważną grupą były też naczynia przeznaczone do prac kuchenneo-gospodarczych, a także służące do przechowywania produktów spożywczych. Jednakże, w ostatnich dekadach XIX wieku produkcja bolesławieckich naczyń stawała się coraz mniej opłacalna z powodu rosnącej konkurencji wyrobów z innych materiałów – z fajansu i z emaliowanej blachy [1]. Celem wzmocnienia pozycji i konkurencyjności miejscowego garncarstwa w 1897 r., rozpoczęła działalność Zawodowa Szkoła Ceramiczna w Bolesławcu. Jednym z pierwszych zatrudnionych w niej wykładowców był Kurt Randhahn.

Życiorys Kurta Randhahna

Kurt Randhahn, syn inspektora górniczego Hermanna Randhahna, urodził się 28 listopada 1874 r. w Waldau (powiat Weissenfels). Po ukończeniu gimnazjum w Eisenbergu (Sachsen-Altenburg) i otrzymaniu w 1894 r. świadectwa dojrzałości, odbył półroczną praktykę w fabryce ceramiki, a następnie rozpoczął studia na kierunku chemia techniczna. Studiował dziewięć semestrów na różnych uczelniach: trzy semestry w Charlottenburgu w Królewskiej Technicznej Szkole Wyższej (Königl. Technische Fachschule), pięć na berlińskim Uniwersytecie (Königl. Friedrich-Wilhelm-Universität) i jeden semestr na Uniwersytecie w Monachium (Königl. Bayerische Universität) [2]. W latach 1899-1906 Randhahn związał się z Bolesławcem, równocześnie jednak prowadził działalność w rodzinnym Eisenbergu [3,4]. Pozytywne opinie, szczególnie dr. Otto Nikolausa Witta – wykładowcy w Charlottenburgu, wpłynęły na decyzję dyrektora Wilhelma Pukalla, by zatrudnić Randhahna w bolesławieckiej Zawodowej Szkole Ceramicznej. Pracę rozpoczął 1 kwietnia 1899 r. jako asystent dyrektora i nauczyciel pomocniczy chemii, przejmując również lekcje fizyki, mineralogii i geologii. Do jego obowiązków należało, wspólnie z Pukallem, kierowanie pracą w laboratorium i warsztacie, względnie – w razie potrzeby – zastępowanie dyrektora, a także współpraca przy wykonywaniu analiz, badań i eksperymentów oraz prowadzenie samodzielnych prac. Randhahn pracował w bolesławieckiej szkole do października 1900 r. [5, 6, 7].

SŁOWA KLUCZOWE

ceramika bolesławiecka, kamionka, secesja, szkliwa, lustry, Randhahn

KEYWORDS

Bolesławiec ceramics, stoneware, Art Nouveau, glazes, mirror glazes, Randhahn

mgr Anna Bober-Tubaj

Absolwentka historii sztuki na Uniwersytecie Wrocławskim oraz podyplomowego studium muzeologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Dyrektor Muzeum Ceramiki w Bolesławcu od 2002 r., członek Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Towarzystwa Miłośników Bolesławca i Bolesławieckiego Towarzystwa Kolekcjonerskiego, autorka artykułów i publikacji o ceramice oraz o tematyce lokalnej.
a.bober-tubaj@muzeum.boleslawiec.net

STRESZCZENIE

Kurt Randhahn, wykładowca w bolesławieckiej Zawodowej Szkole Ceramicznej, w latach 1899–1906 kierował również garncarnią artystyczną w Bolesławcu. Wyróżniała się ona eleganckim i ekskluzywnym asortymentem wyrobów (wazony, dzbany, miseczki, prace figuralne), które zdobione były szkliwami zaciekowymi, matowymi, półmatowymi, tzw. alabastrowymi, lustrami i nowoczesnymi malaturami. Prace powstawały według projektów rzeźbiarzy berlińskich: Arthura Lewina-Funcke, Konstantina Starke, Augusta Gaula i Carla Storka oraz artystów bolesławieckich: Ernsta Heinecke i Hermanna Knauer. Ceramika Randhahna była wysoko oceniana przez krytyków i otrzymywała wiele nagród, m.in.: dyplom honorowy na I Międzynarodowej Wystawie Nowoczesnej Sztuki Dekoracyjnej w Turynie w 1902 r. oraz srebrny medal na Wystawie Światowej w Saint Louis w Stanach Zjednoczonych w 1904 r.

SUMMARY

Kurt Randhahn's artistic pottery workshop in Bolesławiec – a forgotten episode from the Art Nouveau period

Kurt Randhahn, was a lecturer in the Ceramic Vocational School of Bolesławiec, and also managed an artistic pottery in this city between 1899 and 1906. What distinguished it from other works, was the elegant and exclusive assortment of products (vases, jugs, bowls, figurative works), decorated with drip glaze, opaque glaze, half-opaque, so-called alabaster glaze, mirrors glaze and modern paint layers. The works were created on the basis of the designs made by Berlin sculptors: Arthur Lewin-Funcke, Konstantin Stark, August Gaul and Carl Stork, as well as artists from Bolesławiec: Ernst Heinecke and Hermann Knauer. Randhahn's ceramics was highly appraised by critics and won numerous awards, among other things: a honorary diploma on the 1st International Modern Decorative Arts Exhibition in Turin in 1902 and a silver medal on the World Exhibition in Saint Louis in the United States in 1904.

Rys. 1. Obiekty ceramiczne z garncarni artystycznej Kurta Randhahna w Bolesławcu prezentowane na wystawie w Saint Louis i w Berlinie w 1904 r. [za: Berliner Architekturwelt 7:1905, nr 7, s. 258]

Rys. 2. Obiekty ceramiczne z garncarni artystycznej Kurta Randhahna w Bolesławcu prezentowane na wystawie w Saint Louis i w Berlinie w 1904 r. [za: Berliner Architekturwelt 7:1905, nr 7, s. 258]

W tym czasie, w 1899 r., Randhahn założył w Bolesławcu garncarnię, w której wytwarzano ceramikę artystyczną, a rok później zakład tego samego typu powstał w Eisenbergu. Dodatkowo Randhahn pełnił także funkcję prokurenta w fabryce Schulze & Co. w Eisenbergu, produkującej ogniotrwałe wyroby ceramiczne. W 1907 r. obronił pracę doktorską poświęconą bolesławieckim złożom gliny (*Ein Beitrag zur Kenntnis der Bunzlauer Tone*) na Uniwersytecie Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze. W 1915 r. zrezygnował z funkcji prokurenta w fabryce Schulze & Co. w Eisenbergu. Na krótki czas zajął się produkcją ceramiki w Kandern, by w 1917 r. ponownie zostać współnikiem w rodzinnej firmie Schulze & Co. w Eisenbergu. W 1919 r. zakupił parcelę wraz z fabryką pieców K. Hermanna i W. Krone w Velten, w której założył Warsztaty Ceramiczne. W latach 1924-26 był wykładowcą i kierownikiem Działu Ceramiki w Miejskiej Wyższej Szkole Rzemiosła i Handlu w Köthen (Anhalt). Do końca życia kierował Warsztatami Ceramicznymi w Velten. Zmarł w 1948 r. [3, 4, 8].

Bolesławiecka garncarnia Kurta Randhahna

Wytwórnia Randhahna, funkcjonująca w latach 1899-1906, zajmowała wyjątkową pozycję w Bolesławcu. Była jedną z dwóch bolesławieckich firm, obok zakładu Alfreda Seifferta, które podkreślały już w samej nazwie artystyczny kierunek produkcji, a ich wyroby wyróżniały się nowoczesnymi metodami dekoracji. Elegancki i ekskluzywny asortyment wyrobów (wazony, dzbany, miseczki, prace figuralne) zdobiony był szklivami zaciekowymi, matowymi, półmatowymi, lustrami i nowoczesnymi malaturami, a także wynalezionymi przez Randhahna tzw. „szklivami alabastrowymi”. W zakładzie zatrudnienie znaleźli dwaj wykładowcy bolesławieckiej Zawodowej Szkoły Ceramicznej: Ernst Heinecke – nauczyciel rysunku i malowania oraz Hugo Reichmann – nauczyciel toczenia i wykonywania form gipsowych, przy czym pierwszy z nich pełnił w wytwórni Randhahna funkcję kierownika. W garncarni powstawały prace według projektów rzeźbiarzy berlińskich: Arthura Lewin-Funcke, Konstantina Starcka, Augusta Gaula i Carla Storka oraz artystów bolesławieckich: Ernsta Heineckego i Hermanna Knauera. Wyroby garncarni były prezentowane na targach lipskich i na wielu wystawach, a największą sławę przyniosły Randhahnowi opracowane według jego receptur szkliviwa lustrze [3, 5].

„Lustry – nowoczesna ceramika o szczególnej wartości”

W 1902 r., w jednym ze swych artykułów dr J. A. Koerner, chemik, redaktor wydawanego w Coburgu czasopisma *Sprechsaal*, pisał o możliwościach, jakie dają nowoczesne techniki w ceramice [9]. W jego ocenie ceramika znalazła się w okresie niezwykłego rozwoju i od początku nowego stulecia (tj. XX wieku) można już było mówić nie tylko o sztuce ceramiki, lecz także o wiedzy ceramicznej. Ten

dział rzemiosła i przemysłu stał się nauką, a podniesienie poziomu wiedzy teoretycznej i praktycznej przyniosło znaczące artystyczne i techniczne osiągnięcia, co znalazło odzwierciedlenie zwłaszcza na wystawie światowej w Paryżu w 1900 r. Na tę sytuację wpłynęły nie tylko badania surowców, ale też nowości technologiczne. Artyści otrzymali nowe możliwości kształtowania prac, a pomoc techników umożliwiła im doskonalenie składu mas i szkliv. Według Koenera jedną z najtrudniejszych, na nowo odkrytych technik w ówczesnym czasie były lustry – iryzujące, błyszczące metalicznie szkliviwa. Lustry uzyskiwano podczas wypału redukcyjnego, a w zależności od stopnia redukcji otrzymywano efekty różnorodnych niuansów barwnych oraz charakterystyczny dla metalu połysk. Lustry bezbarwne, lśniące niczym masa perłowa, powstawały w wyniku zastosowania bizmutu, ołowiu, tlenku cynku lub tlenku glinu. Barwne lustry o różnorodnej gamie kolorystycznej i zróżnicowanym stopniu nasycenia barwy uzyskiwano poprzez dodanie odpowiednich pierwiastków: żelazo dawało barwę od pomarańczowo-żółtej po czerwień, poprzez dodatek manganu uzyskiwano brąz, nikiel i miedź dawały kolor czerwono-brązowy, kobalt – czarno-brązowy, chrom – czarno-zielony, kadm – żółto-czerwony, a uran – barwy od żółci po zieleń. Ta niezwykle trudna technika sprawiała, że wyroby były niepowtarzalne, a idealne powtórzenie barwy i tonu było praktycznie niemożliwe. Trudność i złożoność uzyskiwania tego typu szkliv była powodem ich wysokiej ceny, m.in. przez Richarda Borrmanna, który w jednym z pierwszych monograficznych opracowań poświęconych ceramice na początku XX wieku pisał, że lustry stanowią dział nowoczesnej ceramiki o szczególnej wartości [10].

Wystawy we Wrocławiu (1900/1901) i Lipsku (1901)

Po raz pierwszy Randhahn zaprezentował swoje wyroby, obok prac wykonanych przez uczniów bolesławieckiej Zawodowej Szkoły Ceramicznej, na wystawie w Śląskim Muzeum Rzemiosła Artystycznego i Starożytności we Wrocławiu (15.12.1900 – 18.02.1901 r.). Ekspozycja ta przyniosła mu bardzo entuzjastyczne recenzje. Krytycy pisali, że w jego pracach widoczny jest nie tylko wpływ Szkoły, ale także własne udane pomysły. Niektórzy z recenzentów określali wprost, że wystawione prace znacznie wyprzedzają pod względem technicznym prace uczniów, a także wyroby powstałe w pozostałych bolesławieckich zakładach [11]. Podziwiano przede wszystkim prace figuralne zaprojektowane przez Gaula, barwy szkliv oraz techniczny i dekoracyjny talent. Po zakończeniu wystawy do zbiorów wrocławskiego muzeum, do działu współczesnego rzemiosła artystycznego zostały zakupione dwie kamionkowe prace: dzban pokryty szklivem imitującym żółto-zieloną skórę dyni oraz pracę figuralną zdobioną szklivem lustrzym, wykonaną według projektu Gaula.

Kolejnym sukcesem Randhahna było uczestnictwo w wystawie

Rys. 3. Wazon, szkliva zaciekowe, proj. formy Ernst Heinecke, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

Rys. 4. Wazon, szkliva krystaliczne i matowe krystaliczne, proj. formy Ernst Heinecke, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

Rys. 5. Wazon, szkliva zaciekowe i krystaliczne, proj. formy Ernst Heinecke, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

zorganizowanej w Muzeum Rzemiosła Artystycznego w Lipsku pod koniec 1901 r. [12]. Ta ekspozycja prezentująca ceramikę i wyroby z brązu miała być pokazem nowych możliwości artystycznych i technologicznych, jaki w ciągu ostatniego czasu pojawiły się w kamionce, fajansie i porcelanie, miała stanowić prezentację prac poszczególnych artystów, jak i fabryk oraz manufaktur ceramicznych, a ponadto ukazać wartość wyrobów poszczególnych małych krajowych zakładów. Prace Randhahna zostały zaliczone do grupy najlepszych wyrobów. Tak wysoko oceniono jeszcze tylko prace Maxa von Heidera z Schongau, Jakoba Juliusa Scharvogla z Monachium oraz Hermanna Mutza z Altony. W innym artykule można było przeczytać, że obok znanych ceramików o ugruntowanej już pozycji wchodzi nowa znakomita siła artystyczna Kurta Randhahna z Bolesławca [13]. W Lipsku Randhahn zaprezentował bogatą kolekcję kamionkowych wazonów, mis, małych naczyń i figur zwierząt (wg projektów Gaula) pokrytych szklivami lustrzymi, zaciekowymi i krystalicznymi, częściowo posiadających efekt tzw. „połysku aksamitu”. Siła światła i czystość jego metalicznie lśniących i iryzujących barw była doskonała, a formy naczyń ujawniły subtelny i niezawodny gust. Randhahn uzyskiwał szklivo lustrowe nie poprzez nałożenie cienkiej warstwy farb lustrzyczych na glazurę naczyń już wypalonych (tzw. „podwójny wypał”), lecz poprzez zastosowanie szkliv lustrzyczych w pojedynczym wypale. Opanował sztukę wypału tak, by z jednego rodzaju szkliva móc uzyskać grę różnorodnych barw i dzięki temu wszystkie jego prace prezentowane na wystawie wytwarzane były tylko przy użyciu trzech-czterech rodzajów szkliva. Część tej ceramiki wyróżniała się jednoczesnym zastosowaniem szkliv krystalicznych: niektóre obiekty fascynowały różnorodnymi niuansami zieleni i delikatnymi przejściami od jasnych do ciemnych tonacji, inne, bardzo rzadkie i wyjątkowe, dzięki małym fioletowo-niebieskim kryształom zatopionym w przejrzystej glazurze, w połączeniu ze szklivami lustrzymi wywoływały efekt tzw. aksamitnego połysku i imitowały przepych skrzydeł jak u fantastycznego motyla. Naturalnie kryształy nie były widoczne gołym okiem, a jedynie i tylko przy zmianie oświetlenia oraz przy odpowiednim kącie patrzenia można było dostrzec zjawisko krystalizacji i subtelną zmianę tonacji barwnych od aksamitnego błękitu do metalicznej zieleni. Po zakończeniu wystawy do zbiorów muzeum w Lipsku (dziś: Grassi-Museum für Angewandte

Kunst) zakupiono pięć prac: dwie miseczki, dzbanek, wazon i figurę pelikanów, według projektu Gaula. Ta ostatnia praca prezentowana jest na zmodernizowanej wystawie stałej *Od secesji do współczesności* w tymże muzeum, udostępnionej zwiedzającym w marcu 2012 r. [14].

Wystawy w Libercu, Legnicy i Turynie (1902)

W 1902 r. prace Randhahna zostały zaprezentowane w Północno-niemieckim Muzeum Rzemiosła w Libercu, a ich efektowne szkliva w oczach krytyków walczyły o pierwszeństwo z wyrobami Hermana Kählera z Naestved [15]. W tym samym roku blisko sześćdziesiąt prac z bolesławieckiej garncarni pokazano publiczności w Legnicy na Wystawie Śląskiej Sztuki i Rzemiosła Artystycznego. Randhahn zaprezentował tam kamionkę dekorowaną lustrami (różnego rodzaju naczynia, w tym wazony i prace figuralne) oraz ceramikę zdobioną szklivem matowym i „alabastrowym”. Wystawa ta okazała się też sukcesem komercyjnym, ponad połowa prac została zakupiona przez zwiedzających. Najważniejszym wydarzeniem 1902 r. było dla Randhahna uczestnictwo w I Międzynarodowej Wystawie Nowoczesnej Sztuki Dekoracyjnej w Turynie, na której otrzymał dyplom honorowy [16]. Generalnie wyroby oceniono jako mniej wyrafinowane od dzieł Norwega Stephana Lerche działającego w Paryżu. Z uznaniem spotkały się jednak prace figuralne wykonane według projektów rzeźbiarzy Lewina-Funcke i Gaula, choć pojawiły się w stosunku do nich zarzuty dotyczące jasności i precyzji modelunku, wynikające z niewielkich zacieków szkliva [17].

Wystawy w St. Louis i Berlinie (1904)

Rok 1904 przyniósł Randhahnowi srebrny medal na Wystawie Światowej w Saint Louis w Stanach Zjednoczonych [18]. Po powrocie, jeszcze w tym samym roku, została zorganizowana indywidualna wystawa jego prac w berlińskim Muzeum Rzemiosła Artystycznego [19]. Większość prezentowanych prac stanowiły kamionkowe naczynia oraz prace figuralne zdobione szklivami lustrzymi, wykonane według projektów berlińskich rzeźbiarzy: Gaula, Lewin-Funcke i Starcka oraz artystów bolesławieckich: Knauera i Heinecke. W opinii recenzentów w porównaniu ze wspaniałymi lustrami z pracowni Massier, czy Zsolnay, szkliva Randhahna wyróżniały się odmienną techniką

Rys. 6. Dzban, matowe szkliwo krystaliczne, proj. formy Ernst Heinecke, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

Rys. 7. Rozpacz, szkliva lustrowe, proj. formy Arthur Lewin-Funcke, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

wytwarzania [20, 21]. Jego szkliva lustrowe zachwycały blaskiem i bogactwem kolorów, osobliwym i wyjątkowym pięknem. Wysoko też oceniono matowe i półmatowe szkliva wazonów. Podkreślano postęp bolesławieckiego zakładu w poszerzaniu skali barw, szczególnie w zakresie metalizujących szkliv lustrowych, w porównaniu z pracami prezentowanymi na wystawie w Lipsku w 1901 r. Największe uznanie krytyków zyskała grupa kogutów wg projektu Gaula, która wyróżniała się dzięki delikatnej warstwie szkliva w kolorze szarego marmuru oraz kompozycja *Odпочыwające pelikany*, projektu tego samego artysty, zdobiona szklivami lustrowymi w niezwykle zróżnicowanej tonacji złota. Niezwykle ujmująca praca według projektu Lewina-Funcke, zatytułowana *Rozpacz*, przedstawiała leżącą młodą kobietę, kryjącą twarz w ramionach. Gładkie, matowe żółto-szare szkliwo, przełamane refleksami błękitu, podkreślało młodą, kwitnącą bujność nagiego ciała. Według projektu Knauera została wykonana praca figuralna przedstawiająca żółwia, która poprzez zastosowanie szkliv zaciekowych zachwycała efektem szylkretu z tańczącymi w kroplach wody promieniami światła. Krytycy zwrócili też uwagę na oryginalną groteskową misę według projektu Heinecke, w zielono-złoty lustrach oraz popielniczkę, w niebiesko-zielonych matowych szklivach, o ostrej zimnej tonacji. Innym ciekawym obiektem była duża, masywna misa, zdobiona wizerunkami homarów i innych stworzeń morskich, pokryta szklivami w barwach błękitu, zieleni i szarości, tak, by ich tonacja oddawała barwę fal morskich. Do najlepszych prac na wystawie zaliczono dużą, masywną dzban, pokryty dekoracją reliefową, o barwie starego, pokrytego patyną żelaza. To samo szkliwo zastosował Randhahn w przypadku utrzymanych w antykizującej manierze kafi z płaskimi reliefami według projektów Starka. Całość uzupełniała kolekcja wazonów o wysublimowanej kolorystyce: żółto-brązowych i żółto-zielonych.

Wystawy w Dreźnie (1906) i Berlinie (1907)

Pasmo sukcesów wystawienniczych trwało jeszcze w trakcie dwóch kolejnych ekspozycji – III Wystawie Niemieckich Rzemiosł Artystycznych w Dreźnie w 1906 r., oraz na wystawie zatytułowanej *Współczesna niemiecka kamionka i wyroby garncarskie* w Muzeum Rzemiosła Artystycznego w Berlinie w 1907 r. [22]. Na obu tych ekspozycjach Randhahn prezentował swoje prace już nie z bolesławieckiej garncarni, lecz z warsztatu w Eisenbergu. W Dreźnie został uhonorowany srebrnym medalem, a w recenzjach towarzyszącym

obu ekspozycjom znalazło się wiele pochlebnych słów. Mimo to aktywność wystawiennicza Randhahna w następnych latach została mocno ograniczona. Ponowne jej zwiększenie nastąpiło w połowie lat 20. XX wieku, już w trakcie funkcjonowania Warsztatów Ceramicznych w Velten.

Prace Randhahna w zbiorach muzeów i w kolekcjach prywatnych

W okresie powojennym pierwsza, szersza prezentacja prac Randhahna miała miejsce dopiero w 2013 r. w bolesławieckim Muzeum Ceramiki, a następnie w Schlesisches Museum w Görlitz. Na wystawach i w towarzyszącym im katalogu *Bolesławiecka ceramika na drodze do nowoczesności. Wybrane aspekty działalności Zawodowej Szkoły Ceramicznej w latach 1897-1945 / Bunzlauer Keramik auf dem Weg zur Moderne. Ausgewählte Aspekte der Tätigkeit der Bunzlauer Keramischen Fachschule in den Jahren 1897-1945* zaprezentowano wówczas 22 obiekty [23]. Obecnie znanych jest 26 prac Randhahna. Najwięcej – dziewięć obiektów posiada Muzeum Ceramiki w Bolesławcu, sześć prac znajduje się w prywatnej berlińskiej kolekcji Winfrieda Winnicke, pięć posiada Grassi-Museum für Angewandte Kunst w Lipsku, po dwa obiekty znajdują się w zbiorach Keramikmuseum w Berlinie i w Ofen- und Keramikmuseum w Velten oraz po jednym w Museum für Kunst und Gewerbe w Hamburgu i we wrocławskim Muzeum Narodowym. Poszerzanie kolekcji muzealnych i prywatnych z jednej strony ogranicza niewielka liczba prac pojawiających się na rynku aukcyjnym, z drugiej strony zaś duże trudności w identyfikacji obiektów, które w większości nie były sygnowane.

Konkluzja

Ernst Heinecke, wykładowca bolesławieckiej Zawodowej Szkoły Ceramicznej i współpracownik Kurta Randhahna, uważał, że odbiór jego bolesławieckiej działalności był podobny jak w przypadku początków twórczości francuskiego ceramika Bernarda Palissy w XVI w.: wyroby Randhahna przyjmowane były z uśmiechem pogardy, a jego nieliczenie się z zyskiem wywoływało politowanie. Heinecke po latach podsumował, że oprócz kilku zaszczytnych nagród nie wygrał on niczego [24]. Jednak z dzisiejszej perspektywy trudno przecenić osiągnięcia Randhahna. Nowatorska koncepcja funkcjonowania jego bolesławieckich warsztatów ceramicznych była zbieżna z ideami Pukalla czy Koernerera, była praktycznym pokazem możliwości, które wynikały z połączenia

Rys. 8. Wazon, szkliva lustrowe, proj. formy Ernst Heinecke, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

Rys. 9. Wazon, szkliva lustrowe, proj. formy Ernst Heinecke, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

Rys. 10. *Odpozywające pelikany*, szkliva lustrowe, proj. formy August Gaul, garncarnia artystyczna Kurta Randhahna w Bolesławcu, ok. 1900-1906, zbiory Muzeum Ceramiki w Bolesławcu

wiedzy oraz talentów technika i artysty. Jego osiągnięcia, zwłaszcza na wystawach w Lipsku (1901), w Turynie (1902) i Saint Louis (1904) możliwe były dzięki współpracy z tak sławnymi artystami, jak: Lewin-Funcke, Starck, Gaul i Stork, a także mniej znanymi, jak Heinecke i Knauer. Szkliva Randhahna były również znane, jak glazury Hermanna Mutza, Pukalla i dwóch słynnych ceramików z Królewskiej Manufaktury Porcelany w Berlinie: dr. Alberta Heinecke i Hermanna Marquardt. Pomimo krótkiego okresu działalności i niewielkiej ilości zachowanych prac twórczość Randhahna to jeden z najbardziej interesujących epizodów w dziejach bolesławieckiej ceramiki okresu secesji. To właśnie jego działalność, obok działalności Zawodowej Szkoły Ceramicznej, która jest nie do przecenienia, sprawiła, że Bolesławiec na nowo zaistniał wśród europejskich ośrodków ceramicznych. Wyznaczyła też drogę innym miejscowym firmom: Alfreda Seifferta, Hugo Reinholda, Roberta Burdacka i Juliusa Paula.

LITERATURA

- [1] Müller H., Lippert E. i I. przy współ. Falkenberg R. (1986), *Bunzlauer Geschirr – Gebrauchsware zwischen Handwerk und Industrie*, „Schriften des Museums für Deutsche Volkskunde”, 14, Berlin
- [2] Randhahn K. H. (1907), *Ein Beitrag zur Kenntnis der Bunzlauer Tone*, Halle
- [3] *Adressbuch der Keram-Industrie in Deutschland etc.*, Coburg 1904, 1907, 1910, 1913
- [4] Zühlsdorff D. (1994), *Keramikmarkenlexikon. Porzellan und Keramik-Report 1885-1935, Europa. Marken, Monogramme, Signets, Firmen-Dokumentationen, Künstler-Biographien*, Stuttgart
- [5] Archiwalia Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin *Keramische Fachschule in Bunzlau, 1882-1930*, I HA, Rep. 120, E XI, Fach 2, nr 2, t.1
- [6] Pukall W. (1900), *Mittheilungen über die Thätigkeit der keramischen Fachschule in Bunzlau in Schlesien während der Zeit vom 1. November 1897 bis zum 1. April 1900*, Bunzlau
- [7] Pukall W. (1925), *Staatliche Keramische Fachschule Bunzlau. Gesamtbericht über die Schulperiode vom 1. November 1897 bis zum 31. September 1925, sowie Sonderbericht über die Schuljahre 1917/1918 bis Herbst 1925*, Bunzlau
- [8] Theis H.-J. (red.) (1992), *Märkische Ton-Kunst. Berlin und Brandenburg - Keramik der 20er und 30er Jahre*, Berlin
- [9] Koerner J. A. (1902), *Moderne Technik in der Keramik*, „Kunstgewerbeblatt”, 13, nr 3, 45-59
- [10] Borrmann R. (1902), *Moderne Keramik*, „Monographien des Kunstgewerbes”, V, Leipzig
- [11] Wolff F. (1902), *Bunzlauer Töpferei*, „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift”, 2, 164-170
- [12] (1902) *Die keramische Ausstellung im Kunstgewerbe-Museum zu Leipzig*, „Keramische Monatshefte. Beilage zur Deutschen Töpfer- und Ziegeler-Zeitung”, nr 1, 14-16
- [13] Becker F. (1902), *Die Fachausstellungen für Kunsttöpferei und Bronze-Kleinplastik im Kunstgewerbe-Museum zu Leipzig*, „Kunstgewerbeblatt”, 13, nr 5, 93-97
- [14] Thormann O. red. (2012) *Jugendstil bis Gegenwart*, „Ständige Ausstellung des Grassi-Museum für Angewandte Kunst”, Leipzig
- [15] Pazaurek G. E. (1902), *Unsere keramische Ausstellung*, „Mitteilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums”, 20, nr 4, 85-112
- [16] (1902) *Prima esposizione internazionale d'arte decorativa moderna Torino 1902. Catalogo general ufficiale*, Torino
- [17] Plehn A. L. (1903), *Erste internationale Ausstellung für moderne dekorative Kunst in Turin*, „Kunstgewerbeblatt” 14, nr 1, 1-20
- [18] (1904) *Weltausstellung in St. Louis 1904. Amtlicher Katalog der Ausstellung des Deutschen Reichs*, Berlin
- [19] (1904) *Königliches Kunstgewerbemuseum zu Berlin*, „Tonindustrie-Zeitung”, 28, Nr 1, s. 7
- [20] Else R. (1904), *Bunzlauer Kunst-Töpfereien*, „Deutsche Kunst und Dekoration: illustr. Monatshefte für moderne Malerei, Plastik, Architektur, Wohnungskunst u. künstlerisches Frauen-Arbeiten”, 14, 576
- [21] F. R. (1904), *Kunsttöpfereien für St. Louis*, „Keramische Monatshefte. Beilage zur Deutschen Töpfer- und Ziegeler-Zeitung”, nr 1, 3-5
- [22] (1907) *Sonderausstellung deutscher Töpferwaren zu Berlin*, „Tonwaren-Industrie”, 1907, nr 41, 646
- [23] Bober-Tubaj A., Bojanowska A., Glinkowska B., Kutschera J., Orawiec T., Puk A., Stanicka-Brzezicka K. (2013), *Bolesławiecka ceramika na drodze do nowoczesności. Wybrane aspekty działalności Zawodowej Szkoły Ceramicznej w latach 1897-1945 / Bunzlauer Keramik auf dem Weg zur Moderne. Ausgewählte Aspekte der Tätigkeit der Bunzlauer Keramischen Fachschule in den Jahren 1897-1945*, Bolesławiec-Jelenia Góra
- [24] Schöne S. (2004), *Zeichensaal, Labor und Werkstatt. Keramische Fachschulen in Deutschland zwischen Kaiserreich und Zweitem Weltkrieg*, Halle a/Saale